

ebből a beásásból gyűjtöttük össze. A csontvázak antropológiai vizsgálat alatt állnak, ezért korukra, haláluk körülményeire vonatkozó pontosabb adatokat csak a vizsgálatok elvégzését követően adhatunk.

Az objektumokból előkerült leletanyag mennyisége igen jelentős. A legnagyobb számban kerámiatöredékeket gyűjtöttünk. A középső neolitikum időszakában a házi kerámiára a pelyvás soványítású, sárgásbarnára, barnára égetett, vastag falú darabok jellemzőek, melyeket sokszor mély hullámos vonalakkal díszítettek. Több gödörből került elő kiöntőcsöves töredék. Szinte minden újkőkori gödörben megtalálhatóak a perem alatti lyuk-soros példányok, néhány esetben lelógó bütyökkel kombinálva.

A finomkerámiát gondosan kidolgozták, az edények fala egészen vékony, fényes felületű. A leletanyagban tipikusak az ún. bomba formájú edények. A díszítésnél a sűrű vonalkázás figyelhető meg, melyek U, V formát mutató ún. „kapumotívumok”. Az edény peremét, de sokszor az alját is cickakk, vagy egyenes vonalú bekarcolással zárták le. Gyakori a tüzdelt díszítés is. Néhány töredéken festés nyoma is megfigyelhető. Az inkrusztáció mellett találtunk olyan töredéket is, melynél a külső és belső felületet egyaránt vörösre festették, majd fényezték.

A lelőhelyen számottevő a kőeszközkészlet is. Nyersanyaguk előzetes megfigyelések alapján obszidián, hidro- és limnokvarcit. A legtöbb gyártási hulladék, szilánk és magkő, de nagyon szép kőpengéket is találtunk. A településről nagyobb méretű őrlőkőalap és több őrlőkőtöredék is előkerült.

A badeni objektumok (tároló- és hulladékgödörök) száma elenyésző az újkőkorihoz képest, mégis gazdag leletanyag jellemzi ezt az időszakot is. A házi kerámia készítéséhez már inkább homokot használtak. Több ép edény került ki a gödörből, melyek közül fontos megemlíteni a kis csuprokat, mericéket. Gyakori motívum a korszakra jellemző kannelúra, hálóminta és pontsoros díszítés. A fakerekes szekerek késő rézkori megjelenésére utal az ásatás során előkerült díszített kocsikerék. Pattintott és csiszolt kőeszközök a rézkori gödörökben is jelen vannak. Az obszidiánból készült pengék, magkövek mellett gyakoriak a csiszolt csonteszközök (árok, tűk) is.

A feltárással sikerült biztosan meghatározni a lelőhely É-i határát (Széchenyi u.), D-i széle feltehetően a Vasút utca (esetleg az utca másik oldalán, a házak, kertek) alatt is folytatódik, míg K-i irányban a kerékpárúttal párhuzamosan kialakított park fedheti a települést.

A Kassai u. túloldalán 2006-ban egy másik újkőkori és középkori lelőhelyet regisztrált Pusztai Tamás,²⁷ elképzelhető, hogy a két lelőhely összetartozik. A település Ny-i irányban is biztosan folytatódik, a helybeli lakosok elmondása alapján kertjeikben gyakran találnak kerámiatöredékeket.

Munkatársak: Miskolczi Melinda régész; Hajdú Melinda régészhallgató (ELTE Régészettudományi Intézete); Sáfrány Andrásné, Nagy S. József rajzoló, Nagy Zoltán régésztechnikus (Herman Ottó Múzeum).

KOÓS JUDIT

125. Hidvégardó, Malom-szög

(KÖH 90221)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) N, Ú

A Sajó–Bódva-völgyére vonatkozó, 2011 év elején kihirdetett vészhelyzet és az ehhez kapcsolódó árvízmentesítések során „azonnali feltárásokat” végeztünk Hidvégardó határában 2011. április 13-án és 27–28-án.

A legészakabbi Bódva menti árvízvédelmi töltés, a bódvalenkei szükségtározó gátnyomvonalának építése során néhány faszenes, sötét foltra bukkantunk, bennük szórványos régészeti leletanyaggal. A korábban ismeretlen lelőhelyet a nyomvonal humuszolása során azonosítottuk. A terület lapos, árvízzel veszélyeztetett, egyetlen kiemelkedés sem látszik rajta. Bár ma a folyó bal partjára esik, a légi fotókon látható egykori mederkanyarulatok szerint a történeti korokban ez a rész a Bódva É-i partját alkotta.

A közel 200 m hosszan elnyúló, ritkás lelőhelyen áprilisban leletmentést végeztünk. Az objektumok zöme kormos, faszenes betöltésű gödör volt. Az esetek többségében ovális alakú gödröket a 9. században létesítették. Faszenes, kormos betöltésük révén egy nagyobb égésre, tűzvészre gyanakodhatunk, mely talán az egész telep felhagyásához vezetett. A gödrök mellett két kemencét is találtunk, az egyik nagy méretű, négyszögletes, míg a másik kerek alaprajzú volt. Mindkettő gyengén átégett volt, cseréptapasztást egyik alján sem tapasztaltunk. A kerek kemencéhez egy munkagödör is csatlakozott. A négyszögletes forma feltehetőleg nem sütés-főzéshez szolgált, inkább valamilyen ismeretlen, talán ipari jellegű feladata lehetett.

A gödörből előkerülő nagyszámú, a 9. századra keltezhető kerámia hullámvonalköteggel, valamint sűrűn bekarcolt vonalköteggel díszített volt; előbukkantak egy díszített csonttárgy apróra tört töredékei is. (Az azóta elvégzett restaurálás során egy teljesen kiegészíthető, szarvasagancs elágazásából készített só-, vagy készsége tartót sikerült belőle rekonstruálni. *(Az illusztrációt lásd a borítón!)* A gödrök betöltésében több helyen találtunk ércdarabokat, melyek csekély vastartalma miatt feltehetően gyeppvasércek voltak. Ezeket a történeti korokban a lápos vidékeken, a felső talajrétegekben gyűjtögettek és kevés vastartalmát kohósítással nyerték ki. Mivel a lelőhely környezetében a Bódva ma is mély fekvésű rétterületek között folyik, így bizonyára nem tévedünk, ha a gyeppvasércet helyben talált nyersanyagunk tartjuk. A 9. századi lelőhelyen több újkori beásást is azonosítottunk, melyek 19. századi eredetű tanyaszerű épületekhez tartoztak. Ezen épületek nyomait az ásatáson kívül is megtaláltuk.

A terület földrajzi elnevezése alapján elképzelhető, hogy ez a Bódva mellett álló tanya egykoron malomként funkcionált.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

126. Homrogd, Észak

(KÖH 80775)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) N, Kú?, Ú?

A lelőhely Homrogdtól É-ra, a Vadász-patak K-i partján fekvő domb lábánál található. A Kupa és Homrogd közötti optikai kábel-összeköttetés kiépítése során 2011. október 27-én végzett régészeti megfigyelés alkalmával került elő, feltárását 28-án

27 HOM Rég. Ad.: 4111-06

végeztük. A kiásott árokszakaszban egy késő bronzkori gödör jelentkezett 115 cm mélységben. Paticsomladékos betöltési rétege révén mutatkozott meg az egyébként teljesen egynemű, fekete öntéstalajban. Valószínű, hogy a régészeti jelenségek jóval mélyebben, a metszetekben mutatkozó vastag, fekete öntéstalaj alatt helyezkednek el. Ennek tulajdonítható, hogy a friss szántás ellenére semmilyen felszíni nyomot nem fedeztünk fel a környéken. A gödörben talált néhány népvándorlás kori töredék alapján feltételezhető, hogy több korszakú lelőhelyről van szó.

A vezeték árkanak falában újkori épületmaradvány(ok) metaszétét is dokumentálhattuk. Az omladék sárga, nagy méretű homokkövekkel kezdődött, melyek felett kisebb, fehér, meszes kövekből álló törmelékeny réteg, a felett pedig vörös, paticsos omladék réteg helyezkedett el. Az előkerült téglá- és üvegtörmelék, valamint edénycserepek újkoriak voltak. Az I. katonai felmérés Homrogdot ábrázoló térképszelvényén a kupai elágazásnál láthatunk két É–D irányú, az egykori út két oldalán, egymással párhuzamosan álló épületet. Elképzelhető, hogy ezek egyikének maradványairól van szó.

CSENGERI PIROSKA

127. Hont belterület (Nógrád megye) Pa, U, B ?, Á, Ú, I

2011 májusa és júliusa folyamán csatornázási munkák megfigyelését végeztük, ami több lelőhelyet érintett.

Felvégi kápolna (Dózsa György utca, KÖH 78671): Az Ipoly utca és Dózsa György utca kereszteződésének É-i oldalán egy Szűz Mária-szobor található, amely a helyi hagyomány szerint egy régi kápolna helyére épült. A helyi hagyományt alátámasztja a szűkebb terület elnevezése is – Felvégi kápolna. Az elnevezés alapján feltételezte Nováki Gyula, hogy a kora Árpád-kori vár egyik temploma lehetett ezen a területen. Az 1972-ben végzett ásások azonban nem mutatták ki semmiféle épület nyomát. Most a két utca burkolata és a Szűz Mária-szobortól Ny-ra fekvő telek csatornabekötésének helyén, az útburkolat alól emberi csontok kerültek elő, kisebb mennyiségben a telken lévő bekötés területén is. Azonban ezek mind bolygatott helyzetű, bármiféle keltező leletet nélkülöző maradványok voltak. A helyi lakosok elmondása szerint a Szűz Mária-szobor környékén a második világháborúban szovjet katonákat temettek el, akiket később exhumáltak. Azonban az előkerült váztöredékek kizárólag az útburkolat és a telek területéről származnak, így kizárhatjuk, hogy esetleg a földben maradt második világháborús maradványok lennének.

Iskola (Pázmány utca; KÖH 40824): A lelőhely sokáig tévesen Iskola néven szerepelt a szakirodalomban. Az 1950-es években általános iskolások pattintott kőeszközöket gyűjtöttek az iskola kertjéből. Az ásás ideje alatt megtudtuk, hogy ebben az időszakban a római katolikus templomtól Ny-ra, a Rákóczi és Dankó utcák sarkán lévő plébánia kertjét hívták iskolakertnek, mely nem azonos az 1990-es években az Ipoly és Dózsa György utcák sarkán (Felvégi kápolna) álló iskolának használt-

házzal²⁸ és nem is az utóbbi években iskolaként funkcionáló, az Ipoly és Pázmány utcák sarkán található épülettel. Mindezek ellenére a Pázmány utcában 2011. május 2. és május 11. között nyitott árkaikban is találtunk felső paleolitikus megtelepedést bizonyító pattintott kőeszköztöredékeket és eszközkészítés során keletkezett gyártási hulladékot részben *in situ*, részben az 1990-es évek közepén folytatott közművesítés által bolygatva, a jelenlegi felszíntől mérve 70 cm mélységben. Összesen 3, egyenként 1×10 m-es kutatóárkot nyitottunk az utca vonalával párhuzamosan az Ipoly két alacsony fekvő teraszán. Az utca K-i oldalán nyitott 1. árkaikban 3 db ugyanazon magkőről leválasztott és egymással összeilleszthető kovaszilánkot és pengét, jó minőségű hidrokvarcitpengét és egy kvarcitkavics ütőkövet találtunk. Az utca Ny-i oldalán a felső teraszperem lejtőjén nyitott 2. árkaik területe közműárok bolygatott volt, másodlagos helyzetben egy hidrokvarcitpenge proximális töredéke és egy kvarcitkavics ütőkő került elő innen. Az 1. ároktól közvetlenül D-re nyitottuk meg a 3. árkaik, melyben az alsó terasz peremét sikerült rögzítenünk. Leletanyag innen már nem került elő. Feltételezhetően egy felső paleolitikus (Gravetti kultúra?) műhelytelep peremét lokalizáltuk a Pázmány utcában.

Ispánsági vár (Szög, Hunyadi utca; KÖH 78679): A jelenleg Sziget néven ismert falurészben a csatornaépítéshez kapcsolódóan 2011. május 2. és július 31. között több szakaszban megelőző feltárást végeztünk. A területre először Patay Pál lokalizálta a honti ispánsági várat, majd 1972-ben Nováki Gyula és Miklós Zsuzsa meg is találták a vár sáncrészleteit és a váron belüli néhány objektumot.²⁹

A vár feltételezett területén összesen 5 szelvényt nyitottunk. Ezek közül egyetlen egy volt pozitív, a többi területen csak azt tudtuk megállapítani, hogy a vár belsejében a kultúrretek teljesen elpusztultak egyrészt az erózió, másrészt a homokbányászat, közművesítések és újkori építkezések következtében. A magasabban megmaradó részekben több újkori objektumot figyeltünk meg, ezek a 19–20. századra keltezhetőek. A betöltésükből az újkori hulladék mellől számottevő mennyiségű kora Árpád-kori kerámia is előkerült, ami az itt egykoron létezett, elpusztult középkori jelenségekre utal.

Az ispánsági vár feltehetően utolsó maradványát ott találtuk meg, ahol a Hunyadi utca átvágja az egykori Ny-i sánc vonalát. A mélyen bevágódó utca D-i oldalában a kazettás szerkezetű, rendkívül keskeny sánc viszonylag jó megtartású alsó két gendaszorát figyelhetjük meg. Az erődítésről a korábbi kutatások alapján már ismert volt, hogy nincs analógiája a korabelinek tekinthető ispánsági várak között. A jelen kutatások ezt csak megerősítették, néhány apróbb vonással kiegészítve az 1970-es évek megfigyeléseit. Megállapíthatjuk, hogy a sánc kétféle méretű, de egy sorban elhelyezkedő kazettákból épült; ezek felváltva helyezkedtek el. A sáncból vett faminták dendrokronoló-

28 T. Dobosi Viola – Simán Katalin: Upper palaeolithic in the region of Hont village. In: Mester Zs. – Ringer Á. (eds.): *À la recherche de l'homme préhistorique*. ERAUL 95. (2000) 321-337.

29 Nováki Gyula – Sándorfi György – Miklós Zsuzsa: *A Börzsöny hegység őskori és középkori várai*. Budapest, 1979, 29-40.